

Olszewski, Eugeniusz

"Listy (1840-1889)", Tytus Chałubiński, Wrocław 1970; "Tytus Chałubiński. Życie - działalność naukowa i społeczna", Adam Wrzosek, Warszawa 1970 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/1, 183-184

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tytus Chałubiński: *Listy (1840—1889)*. Opracowała Aniela Szejczerowa. Wrocław 1970 Zakład Narodowy imienia Ossolińskich ss. 304, ilustr. 36.

Adam Wrzosek: *Tytus Chałubiński. Życie — działalność naukowa i społeczna*. Warszawa 1970 Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich ss. XV, 383, ilustr.

Rzadko się zdarza, aby stu pięćdziesięciolecie urodzin uczonego było tak znakomicie uczczone, jak to się stało z rocznicą Tytusa Chałubińskiego. Wprawdzie zewnętrznym wyrazem hołdu złożonego pamięci wielkiego lekarza i „odkrywcy Zakopanego” były przede wszystkim: sesja naukowa w Zakopanem i otwarta tam wystawa¹, jednakże bardziej trwały dorobek roku jubileuszowego stanowią dwa wydawnictwa o podstawowym znaczeniu dla poznania sylwetki i działalności pierwszego prezesa Kasy im. Mianowskiego.

Archiwum Polskiej Akademii Nauk przygotowało pierwszy zbiór listów Chałubińskiego, liczący 222 pozycje, zebrane w dużym stopniu dzięki uczynności jego potomków. Większość tych listów skierowana była do najbliższej rodziny: syna, córki i zięcia, sporo jest również listów do przyjaciół; nadaje to zbiorowi charakter intymny, pozwalając czytelnikowi poznać przede wszystkim codzienne, domowe życie uczonego. Znacznie słabiej natomiast odzwierciedla zbiór społeczną, organizacyjną i naukową działalność Chałubińskiego. Wyjątkiem w pewnej mierze są niemal jedynie listy do Walerego Eljasza-Radzińskiego, ukazujące zainteresowania „króla Tatr” rozlicznymi sprawami i kłopotami góralskiej ludności Podtatrza i coraz liczniej nawiedzających je turystów.

Wydawnictwo zostało starannie opracowane przez dr A. Szejczerową, która opatrzyła je licznymi przypisami i wyjaśnieniami, kalendarium życia i drzewem genealogicznym Chałubińskiego, wykazem źródeł archiwalnych, indeksem osób, miejscowości i instytucji, a także obszerną bibliografią publikacji Chałubińskiego i poświęconego mu piśmiennictwa. Redaktorem naukowym zbioru był dyrektor Archiwum PAN doc. Z. Kolankowski, a do Komitetu Redakcyjnego wchodził także: dyrektor Głównej Biblioteki Lekarskiej prof. S. Konopka oraz — jako przedstawiciele rodziny uczonego — jego wnuczka prof. A. Chałubińska i prawnuczka artysta plastyk Z. Jurakowska-Nowicka.

W pół roku po *Listach* ukazała się pierwsza naukowa monografia Chałubińskiego: dzieło wieloletniego trudu zmarłego w 1965 r. historyka medycyny prof. A. Wrzosa. Wydana jako tom trzeci serii *Monografie Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny*, książka ta daje o wiele bardziej od *Listów* wielostronny obraz działalności Chałubińskiego: lekarskiej, społecznej, organizatorskiej, pedagogicznej, naukowej, turystycznej. Do tego wyliczenia czynnych zainteresowań Chałubińskiego trzeba dodać, że jego prace naukowe dotyczyły nie tylko medycyny, ale i botaniki, niektórych zagadnień pedagogicznych (rozprawa z 1861 r. *Humanizm i realizm. Znaczenie nauk przyrodniczych w wykształceniu. Metoda ich wykładu*) oraz historii nauki (m. in. rozprawa z 1846 r. *Rzut oka na dzieje botaniki i na stosunek jej do innych umiejętności przyrodzonych*²).

Obszerne przypisy do książki podają m. in. teksty ważniejszych dokumentów,

¹ Por. w *Kronice* niniejszego numeru informację o tych imprezach.

² W bibliografii zawartej w *Listach* rozprawa z 1861 r. figuruje (s. 279) pod innym tytułem, nadanym jej przedrukowi z 1876 r. Brzmienie tytułu rozprawy z 1846 r. podano według monografii Wrzosa (s. 298), w *Listach* natomiast ostatni wyraz tytułu brzmi: *przyrodniczych* (s. 280).

np. dwu kolejnych testamentów Chałubińskiego, oraz teksty obszernych wspomnieńowych artykułów napisanych po jego śmierci przez Świętochowskiego, Prusa i Sienkiewicza³.

Eugeniusz Olszewski

R. H. Clapperton: *The Paper-Making Machine. Its Invention, Evolution and Development*. Oxford 1967 Pergamon Press ss. 365, ilustr.

Książka jest poświęcona historii rozwoju maszyn papierniczych w wieku XIX. Zawiera ona szczegółowy opis pomysłów, wynalazków i udoskonaleń w dziedzinie konstrukcji maszyn do wyrobu papieru, począwszy od rozwiązań indywidualnych aż do pierwszych prób unifikacji w latach 1870—1890. Treść publikacji jest bogato ilustrowana licznymi fotografiami i rysunkami konstrukcji różnych typów maszyn papierniczych. W części końcowej podane są przykłady instalacji maszyn w niektórych fabrykach papieru oraz biografie kilkunastu najważniejszych wynalazców i konstruktorów maszyn papierniczych, jak: Robert, Didot, Gamble, Fourdrinier, Hall, Donkin, Dickinson, Ibotson, Bertrams, Tidcombe, Bentley, Jackson, Smith, Winchester, Jordan, Escher, Wyss i Voith.

J. K.

Z CZASOPISM KRAJOWYCH

EUTYFRONIKA — NAUKA O DOPASOWANIU TECHNIKI DO CZŁOWIEKA

Temat podjęty przez doc. Józefa Bańkę w artykule *Marksistowska filozofia człowieka a problem adaptacji nowych technik* („Studia Filozoficzne” 1970 nr 3 s. 81—106) należy do najbardziej interesujących zagadnień filozoficznych, dotyczących współczesnego człowieka.

Artykuł ten stanowi nieco rozszerzoną, prawie jednak dokładną wersję artykułu *Nauka o człowieku i problemy adaptacji postępu technicznego do człowieka*, który ukazał się w numerze 1/1970 „Zagadnień Naukoznawstwa” (s. 16—40).

Główną myśl artykułu można by zawrzeć w stwierdzeniu, że skoro nauka i technika stały się głównymi siłami kształtującymi nowoczesną cywilizację i nowoczesnego człowieka, skoro technika wprowadziła wiele groźnych zakłóceń do naturalnego środowiska (ekosystemu), a przez to samo — groźnych i dla człowieka, to jest najwyższy czas kompleksowego zajęcia się zagadnieniem wpływu techniki na osobowość ludzką oraz zagadnieniem ochrony ekosystemu. Autor proponuje więc wyodrębnienie nowej nauki, która by zajęła się wyżej wymienionymi zagadnieniami, ma nawet dla niej nazwę — eutyfronika.

W artykule znajdujemy próbę uzasadnienia, że faktycznie istnieje potrzeba stworzenia takiej nauki. Autor chętnie sięga przy tym po argumenty do historii techniki. Sygnalizuje np. historyczne zmiany, jakie następowały w stosunku człowieka do przyrody. I tak do połowy XIX w. działalność człowieka nie miała istotnego wpływu na zmianę ekosystemu, sytuacja jednak uległa radykalnej zmianie na gorsze od czasu pierwszej rewolucji przemysłowej. Widoczne to było „w intensywnej eksploatacji zasobów naturalnych, w powstawaniu wielkich skupisk miejskich ze wszy-

³ Dzisiejszego czytelnika uderza w tych wypowiedziach, że określają one Chałubińskiego przede wszystkim jako „genialnego lekarza” — jak czytamy u Świętochowskiego (s. 349 monografii Wrzoska).